

Młodsza Europa między Rzymem a Konstantynopolem. Powstanie pierwszych państw słowiańskich.

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Linia chronologiczna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Wielka historia świata. Kształtowanie średniowiecza*, red. M. Salamon, Kraków 2005, s. 281.

- Źródło: *Materiały źródłowe do historii Polski epoki feudalnej*, t. I, G. Labuda Słowiańszczyzna pierwotna, Warszawa 1954, str. 248.

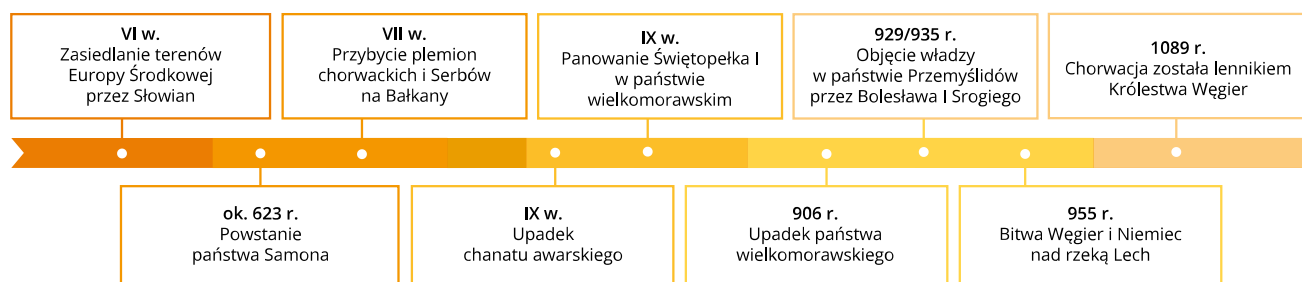

Młodsza Europa między Rzymem a Konstantynopolem. Powstanie pierwszych państw słowiańskich.

Autor nieznan, Św. Cyryl i św. Metody przybywają do Rzymu, fresk, XI w. Bazylika San Clemente, Rzym.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słowianie zasiedlili tereny Europy Środkowej w VI w., przybywając z terenów położonych w dorzeczu Dniepru. Była to kolejna, po Germanach, fala wędrówek ludów. W ciągu czterech stuleci zajęli obszary w dorzeczach Łaby i Wisły, Kotlinę Czeską, a także tereny na północ od Dunaju, Bałkany oraz Półwysp Peloponeski. Z czasem Słowianie podzielili się na trzy grupy językowe: Słowian zachodnich, wschodnich i południowych. W X wieku w. wyłoniły się z nich ostatecznie takie państwa jak Bułgaria, Czechy, Polska, Ruś Kijowska. Ważnymi elementami tego procesu było przyjęcie chrztu przez władców i założenie przez nich nowych dynastii. Obszary Słowiańszczyzny oraz Skandynawii historiografia określiła mianem tzw. Młodszej Europy w odróżnieniu od kulturowych kręgów łacińsko-rzymskiego i grecko-bizantyjskiego.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Ustosunkujesz się do stwierdzenia, że Polska należy do Młodszej Europy.
- Wyjaśnisz, dlaczego na słowackiej monecie 2 euro znaleźli się święci, Cyryl i Metody.
- Określisz części wspólne obszarów, które w swojej historii znajdowały się pod panowaniem Samona, Asparucha, Mojmirowiców, Przemyślidów, Arpadów i Rurykowiczów.

Przeczytaj

Pierwsze państwa słowiańskie. Państwo Samona i Wielkie Morawy.

O początkach życia Słowian w Europie niewiele wiadomo. Nie posługiwali się oni pismem i nie pozostawili po sobie żadnych zapisków z tego czasu. Pierwsze wzmianki o Słowianach dostępne historykom pochodzą z VI wieku od związanych z Bizancjum Jordanesem oraz Prokopiuszem z Cezarei. Państwo Samona, będące pierwszym państwem słowiańskim, wspomina spisana w VII wieku w królestwie Franków *Kronika Fredegara*. Powstało ono około 623 r. na terenach zachodniej Słowiańszczyzny w wyniku buntu Słowian przeciwko [chanatowi awarskiemu](#), na czele którego stanął kupiec frankijski Samo. Po pokonaniu Awarów Słowianie obwołali Samona swoim królem. Państwo było dobrze zorganizowane i urosło do rangi lokalnej potęgi. Skutecznie walczyło zarówno z dotychczasowymi ciemiężcami, czyli Awarami, jak również z Frankami. Wśród historyków toczą się spory dotyczące dokładnego wytyczenia terenów, na których znajdowało się państwo Samona. Coraz więcej zwolenników zyskuje pogląd, że obejmowało ono swoim zasięgiem tereny późniejszego Państwa Wielkomorawskiego i było jego poprzednikiem.

Przypuszczalny zasięg Państwa Samona. Po śmierci Samona około 658 r. państwo rozpadło się i znikło z kart historii.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o. na podstawie T. Manteuffel, *Historia Powszechna. Średniowiecze*, Warszawa 2007, s. 123, licencja: CC BY-SA 3.0.

Gdy na początku IX w. upadł chanat awarski, powstałą pustkę polityczną zaczęły wykorzystywać rozwijające się słowiańskie ośrodki władzy. Plemiona słowiańskie zamieszkujące w dorzeczu Morawy i Wagu, czyli dzisiejszych Moraw i zachodniej Słowacji,

zjednoczył książę Mojmir I, który w ten sposób zapoczątkował dynastię [Mojmirowiców](#). Był to pierwszy poświadczony źródłowo władca Państwa Wielkomorawskiego – dobrze zorganizowanego państwa, którego głównymi grodami były m.in. dzisiejszy Welehrad, Mikulcice i Stare Mesto.

Rozkwit i upadek Wielkich Moraw.

Autor nieznany, *Świętopełk I*, XIV wiek.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Największy zasięg terytorialny osiągnęło Państwo Wielkomorawskie za panowania Świętopełka I (IX w.). W jego granicach znalazły się Czechy, najprawdopodobniej część Panonii oraz dorzecze Cisy, natomiast część historyków wyklucza hipotezę, że Morawy objęły swoim zasięgiem ziemie południowej Polski. Gdy Świętopełk umarł w 894 r., pozostawił państwo u szczytu potęgi. Do tronu pretendowało dwóch jego synów, co doprowadziło do wojny domowej. Dodatkowo od wschodu Morawy zostały zaatakowane przez koczownicze plemiona

[Węgrów](#) i upadły w 906 r. Jednak zdaniem historyków dzieje państwa wielkomorawskiego miały ogromny wpływ na późniejszą historię całego regionu Europy Środkowo-Wschodniej:

“ Morawy w IX wieku miały już za sobą okres plemienny, ich poziom organizacji politycznej i społecznej, a także stan gospodarki był zadziwiająco dobry. Szybkie nadrabianie opóźnień w rozwoju, związki z cywilizacją zachodnią przy równoczesnym utrzymywaniu kontaktów z kręgiem bizantyjskim – to cechy charakterystyczne dla grupy państw zaliczanych do regionu środkowo-europejskiego, takich jak Czechy, Polska i Węgry. Osiągnęły one jednak znaczenie dopiero począwszy od X i XI wieku, podczas gdy przeżywającym rozkwit w IX w. Morawom przypadła zatem w dziejach regionu rola prekursora.

Źródło: *Wielka historia świata. Kształtowanie średniowiecza*, red. M. Salamon, Kraków 2005, s. 281.

Najazdy węgierskie i ich konsekwencje.

Węgrzy, którzy doprowadzili do upadku Państwa Wielkomorawskiego, wywodzili się z ugrofińskich plemion koczowniczych zamieszkujących pierwotnie tereny w dorzeczu górnego Donu. W IX w. wdarli się na tereny Niziny Panońskiej

Hektor Müllich, *Bitwa nad rzeką Lech*, 1457 rok.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

zamieszkiwane przez plemiona słowiańskie, a na początku X w. na gruzach Państwa Wielkomorawskiego zaczęli budować zręby swojej państwowości. Nie rezygnowali jednak ze swojego głównego zajęcia, czyli łupieżczych najazdów na sąsiednie państwa. Ich niszczycielskie wyprawy budziły strach i przerażenie znacznej części Europy, docierały do Niemiec, Włoch a nawet Francji. Ostateczny kres ich działaniom położył król niemiecki **Otton I**, pokonując wojska węgierskie w 955 r. w bitwie nad rzeką Lech (Lechowe Pole). Klęska doprowadziła do zatrzymania kolejnych najazdów, Węgrzy stracili również część swoich terytoriów na rzecz Czechów, którzy byli lennikami władcy niemieckiego. Skutkiem wewnętrznym było natomiast wzmocnienie organizacji państwowej wokół rodzimej dynastii **Arpadów**.

Początki państwa czeskiego.

Na gruzach rozbitego przez Węgrów Państwa Wielkomorawskiego powstało państwo czeskie rządzone przez dynastię **Przemyślidów** z głównym ośrodkiem w Pradze. Pod wpływem zagrożenia węgierskiego panujący wówczas książę Waclaw zdecydował się w 929 r. na płacenie **trybutu** na rzecz króla niemieckiego Henryka I. W ten sposób Czechy stały się całkowicie zależne od państwa niemieckiego, co doprowadziło do buntu opozycji. Waclaw został zamordowany, a na tronie książęcym zasiadł **Bolesław I**. Po objęciu władzy próbował uniezależnić się politycznie od zachodniego sąsiada, jednak z czasem został zmuszony uznać zwierzchnictwo królestwa, a później cesarstwa niemieckiego. Panowanie Bolesława I Srogiego było okresem największego rozwoju terytorialnego państwa Przemyślidów. Wykorzystując słabość Węgrów, książę czeski zajął Morawy i najprawdopodobniej Słowację. Na północy Przemyślidzi przyłączyli Śląsk i Małopolskę po rzekę Bug, co doprowadziło do objęcia kontroli nad szlakiem handlowym biegnącym z zachodniej Europy przez Pragę, na wschód do Kijowa.

Ducové - ruiny wielkomorawskiego grodu

Źródło: Martin Hlauka, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Początki Rusi Kijowskiej.

Dorzecze Dniepru, Dźwiny i górnej Wołgi to tereny zamieszkiwane w IX w. przez Słowian wschodnich. Biegnące tamtędy szlaki handlowe pozwalały im na utrzymywanie kontaktów z kupcami skandynawskimi, arabskimi oraz bizantyjskimi. Coraz większe znaczenie, tak pod względem politycznym, jak i handlowym, zaczęły odgrywać dwa ośrodki: na północy Nowogród Wielki, na południu Kijów. Decydujący wpływ na powstanie państwowości Słowian wschodnich miała ekspansja plemion normańskich, których ówczesni historycy greccy nazywali Rhôs (Rusini), Słowianie zaś – **Waregami**. W latach 60. IX w. tereny na północy opanował Ruryk, jednocząc część zamieszkałych na tych ziemiach plemion słowiańskich i fińskich. Dał w ten sposób początek pierwszemu znanemu państwu ruskiemu: Rusi Nowogrodzkiej ze stolicą w Nowogrodzie. Pod koniec stulecia Oleg z rodu Ruryka (Rurykowiczów) opanował Kijów i przyłączył Ruś Kijowską do Rusi Nowogrodzkiej, a w 882 r. przeniósł stolicę z Nowogrodu do Kijowa. Wydarzenia te zapoczątkowały proces kształtowania się Rusi Kijowskiej. Utrzymywała ona ożywione kontakty handlowe z Cesarstwem Bizantyjskim, czego dowodem były liczne traktaty między kupcami ruskimi a władcami w Konstantynopolu, np. zwalniające z ceł na towary przywożone do Bizancjum. Układy te chroniły również cesarza przed zbrojnymi najazdami książąt ruskich.

Waregowie przedstawieni w Kronice z XI wieku.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Państwo bułgarskie i południowi Słowianie.

Nad Wołgą znajdowały się pierwotne siedziby **Bułgarów**, ludu pochodzenia tureckiego, który w końcu VII w. osiedlił się na terenach na południe od Dunaju. Bułgarzy przybyli na Bałkany pod wodzą chana **Asparucha**. Mimo obcego pochodzenia w ciągu dwóch wieków zostali zasymilowani przez tamtejszych Słowian - w odróżnieniu od Węgrów, którzy nie ulegli procesowi sławizacji. W ten sposób Bułgaria stała się jednym z państw słowiańskich. Losy państwa bułgarskiego były ściśle związane z sąsiadującym z nim od południa Cesarstwem Bizantyjskim. Stosunki między tymi państwami układały się raz lepiej, raz gorzej, co niewątpliwie zależało od charakteru kolejnych władców obydwu państw. Ostatecznie jednak w 1018 r. państwo bułgarskie zostało wchłonięte przez Cesarstwo Bizantyjskie.

Plemiona chorwackie przybyły na Bałkany w I połowie VII wieku z terenów położonych na północy, z rejonu Czech i pogranicza Śląska tzw. Białej Chorwacji. Początkowo uzależnieni byli od Awarów, a po ich upadku od Franków. Założycielem dynastii, która panowała do 1089 roku, był rządzący w latach ok. 845 - 864 Trpimir. Od początku IX wieku na tereny plemion chorwackich zaczęło docierać chrześcijaństwo w obrządku łacińskim. Za panowania pierwszego władcy zostało założone pierwsze biskupstwo w Ninie, a na początku X wieku Chorwacja posiadała arcybiskupstwo w Splicie. Po śmierci króla Zwonimira w 1089 roku Chorwacja została lennikiem Królestwa Węgier i pozostała nim aż do 1918 roku, ciesząc się w tym czasie sporą odrębnością.

W VII wieku tereny Bałkanów zasiedlili przybyli z północy Serbowie. Ich pierwotne siedziby znajdowały się na pograniczu Czech i Śląska. Do początku IX wieku nie zachowało się wiele

informacji na temat dziejów plemion serbskich. Pierwszym władcą potwierdzonym źródłowym był Wyszesław panujący w połowie VIII wieku. Proces tworzenia państwa serbskiego przyspieszył w połowie IX wieku za panowania Mutimira. Był on pierwszym od lat 70. IX wieku (dokładnej daty przyjęcia chrztu nie można ustalić) chrześcijańskim władcą serbskim. Nowa religia umacniała się dzięki działalności uczniów Cyryla i Metodego. Podzielone plemiona serbskie w X i XI wieku lawirowały politycznie między Bułgarią a Cesarstwem Bizantyjskim. Od schyłku XI wieku Serbia pogrążyła się w długotrwałej wojnie domowej.

Terytorium Wielkich Moraw w IX wieku.

Wschodni Frankowie - kolor pomarańczowy, Bułgaria - kolor zielony, Wielkie Morawy pod rządami Rościława (870) - kolor żółty. Czerwona linia wyznacza granice Wielkich Moraw pod rządami Świętopetka I (894).

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

głagolica

(scs. *gлагол*, czyli słowo) – pismo stworzone w latach 862–863 przez apostoła Słowian Konstantyna (Cyryla). Oparte na dźwiękowych właściwościach słowiańskiego dialektu sołuńskiego (okolice dzisiejszych Salonik), złożone z 40 symetrycznie stylizowanych liter. Najstarsze zabytki zapisane w głagolicy to między innymi: *Mszał kijowski*, *Kodeks zografski*.

chanat awarski

związek plemienny stworzony przez lud pochodzenia azjatyckiego, który we wczesnym średniowieczu wtargnął przez stepy nadkaspjskie do Europy. Założyli państwo na terenie Panonii oraz podporządkowali sobie osiadłe tam ludy słowiańskie; rozbici przez Karola Wielkiego.

obrzędek słowiański

stworzony przez Metodego sposób sprawowania kultu w Kościołach chrześcijańskich używających w liturgii języka starocerkiewno-słowiańskiego; opierał się na tekstach liturgicznych tłumaczonych przez jego brata Konstantyna (Cyryła); rozpowszechniony głównie wśród chrześcijan prawosławnych krajów słowiańskich.

cyrylca

stworzona przez ucznia św. Cyryla, podobnie jak głągolica była alfabetem języka starocerkiewno-słowiańskiego. Najstarsze teksty pochodzą z XI., m.in. Księga Sawy, Kodeks supraski; rozpowszechniona w krajach słowiańskich związanych z Kościołem prawosławnym, współcześnie używana tylko do celów liturgicznych.

Węgrzy

lud pochodzenia ugrofińskiego, który pod koniec IX wieku pojawił się na terenach dzisiejszych Węgier; ich łupieżcze wyprawy zagrażały państwom zachodniej Europy; pokonani przez króla Niemiec (późniejszego cesarza) Ottona I w 955 roku w bitwie na Lechowym Polu.

Waregowie

skandynawscy wikingowie wywodzący się głównie ze Szwecji; penetrowali tereny głównie tereny wschodniej Europy; w dorzeczu Dźwiny i Dniepru powstał szlak od Waregów do Greków, łączący Bałtyk z Morzem Czarnym.

Bułgarzy

lud pochodzenia tureckiego, ich pierwotne siedziby znajdowały się nad Wołgą; osiedlili się na terenach na południe od Dunaju w końcu VII wieku.

trybut

(łac. *tributum*), danina, zwykle pieniężna, świadczona przez jednego władcę drugiemu jako wyraz uznawania zwierzchności terytorialnej.

Mojmirowice

dynastia założona przez Mojmira I, należeli do niej również między innymi Rościsław i Świętopełk I; rządziła w państwie Wielkomorawskim do jego upadku w 907 roku.

Przemysłidzi

czeska dynastia wywodząca się od legendarnego Przemysła, męża Libuszy; panowała w Czechach od czasów Borzywoja, który w latach 80. IX w. przyjął chrzest; główna linia wygasła wraz ze śmiercią Wacława III.

Arpadowie

dynastia najpierw książąt, a następnie królów węgierskich wywodząca się od Arpada, legendarnego wodza Madziarów; panowała na Węgrzech w latach 889–1301.

Słowa kluczowe

Słowianie, państwo Samona, państwo wielkomorawskie, Przemyślidzi, Rurykowicze, Arpadowie, Cyryl i Metody, Europa wczesnego średniowiecza

Bibliografia

R. Michałowski, *Historia Powszechna. Średniowiecze*, Warszawa 2012.

J. Kłoczowski, *Młodsza Europa. Europa Środkowo-Wschodnia*, Warszawa 2003.

B. Zientara, *Historia Powszechna średniowiecza*, Warszawa 1994.

Wielka historia świata. Kształtowanie średniowiecza, red. M. Salamon, Kraków 2005 W.
Chrzanowski, *Słowianie i Wikingowie*, Kraków 2007.

J. Strzelczyk, *Apostołowie Europy*, Poznań 2010.

Wiek V-XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii i studentów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S. B. Lenard, Warszawa 1997.

Linia chronologiczna

Polecenie 1

Zapoznaj się z osią czasu oraz informacjami zawartymi w poniższej harmonii. Następnie wykonaj polecenie.

Państwo Wielkomorawskie

Władca Państwa Wielkomorawskiego Mojmir I przyjmuje chrzest około 831 roku w obrządku zachodnim z rąk duchowieństwa niemieckiego, konkretnie bawarskiego. W wyniku tego kraj podlegał władzy kościelnej arcybiskupstwa frankijskiego w Salzburgu. Następcą Mojmira I zostaje w 846 roku jego bratanek Rościsław I, który zdawał sobie sprawę z niebezpieczeństwa dla nowo powstałego państwa z rosnących wpływów państwa wschodniofrankijskiego oraz duchowieństwa niemieckiego. W związku z tym próbuje uniezależnić się politycznie, tocząc walki z Ludwikiem Niemieckim. Między 852 a 862 rokiem Rościsław kieruje do papieża prośbę o powołanie osobnego biskupstwa dla Moraw. Celem tych działań była próba uniezależnienia się Państwa Wielkomorawskiego pod względem kościelnym. Papież nie chcąc narażać się na konflikt z państwem niemieckim nie udzielił żadnej odpowiedzi. W międzyczasie Bułgaria, sąsiadująca od południa z państwem Rościsława, zawarła sojusz z Ludwikiem Niemieckim. W obliczu tych wydarzeń Rościsław nawiązał kontakt z Cesarstwem Bizantyjskim. Zwrócił się do cesarza bizantyjskiego Michała III z prośbą o przysłanie misjonarzy, którzy prowadziliby chrystianizację w sposób zrozumiały dla jego poddanych.

Działalność Braci Sołuńskich. Prośba Rościsława spotkała się w Konstantynopolu z zainteresowaniem. Cesarz i patriarcha chętnie rozszerzyliby wpływy Kościoła wschodniego na tereny, które do tej pory uchodziły za obszar całkowicie podporządkowany metropolii salzburskiej, czyli Kościołowi zachodniemu. Z tego powodu zdecydowali się na wysłanie braci Konstantyna (późniejsze imię zakonne Cyryl) i Metodego, pochodzących z Tesaloniki, czyli w języku słowiańskim Sołunia (stąd nazwa Bracia Sołuńscy). Zнали oni doskonale język słowiański, a dodatkowo Konstantyn stworzył alfabet, nowe pismo słowiańskie oparte na dialekcie sołuńskim, tzw. glagolicę. W związku z tym misjonarze mogli przetłumaczyć księgi liturgiczne oraz Pismo Święte na język miejscowej ludności. Od tego momentu nabożeństwa w państwie wielkomorawskim przestają być odprawiane po łacinie,

w jej miejsce do liturgii wchodzi język słowiański. W ten sposób powstał obrządek słowiański, czyli rzymska liturgia w języku słowiańskim. Działalność misjonarzy, czego można było się spodziewać, nie spotkała się z akceptacją duchowieństwa niemieckiego, wręcz oskarżono ich o herezję. Nowy władca Świętopełk nie był również przychylny wprowadzonym zmianom. Po śmierci Metodego w 885 roku jego uczniowie zostali wypędzeni z Moraw. Przenieśli się między innymi do Bułgarii, gdzie rozwijali swoją działalność, wprowadzając tamtejszy kościół obrządek słowiański. Dodatkowo uprościli w pewnym stopniu alfabet, jego nową odmianą stała się tzw. cyrylica. Długofalowymi skutkami działalności Braci Sołuńskich było upowszechnienie się obrządku słowiańskiego w części państw słowiańskich np. na Rusi Kijowskiej. Dzięki ich działalności zapoczątkowano również rozwój piśmiennictwa słowiańskiego. O wyjątkowości dokonań Konstantego i Metodego świadczy chociażby to, że języki narodowe do liturgii w Kościele rzymsko – katolickim zostały wprowadzone, decyzją Soboru Watykańskiego II, dopiero w drugiej połowie XX wieku.

Czechy

Mimo, że chrystianizacja Czech w końcu IX w. dokonała się w obrządku słowiańskim, to ostatecznie już w X w. został on wyparty przez obrządek łaciński. Chrystianizacja państwa czeskiego sięga korzeniami do II połowy IX wieku i panowania Borzywoja I, który przyjął chrzest z rąk metropolity Metodego. Jednak upadek wielkich Moraw spowodował, że misję chrystianizacji państwa czeskiego przejęli duchowni bawarscy podlegli biskupstwu w Ratyzbonie. O rozwoju chrześcijaństwa w Czechach w X wieku świadczy dynamiczny rozwój kultu św. Wacława i św. Ludmiły. W 973 roku powstaje w Pradze pierwsze biskupstwo zależne od metropolii niemieckiej w Moguncji. Umocnienie chrześcijaństwa w obrządku zachodnim w Czechach przyczyniło się do rozpowszechnienia piśmiennictwa łacińskiego czy romańskiej architektury. Dodatkowym elementem wzmacniającym okcydentalizację, czyli uleganie wzorcom kultury zachodniej przez społeczeństwa Europy Środkowo-wschodniej państwa Przemyślidów były ich związki polityczne z Cesarstwem Niemieckim.

Węgry

W roku 974 książę Geza przyjmuje chrzest za pośrednictwem niemieckim. Proces chrystianizacji, który połączony został ze wzmocnieniem pozycji władcy

kontynuuje jego następcę Stefan I Wielki, popierał on misję, a także ustanowił organizację kościelną z arcybiskupstwem w Esztergom – Ostrzyhom wraz z licznymi biskupstwami. Mimo, że chrzest został przyjęty w obrządku łacińskim, to widoczne były w dalszym ciągu wpływy bizantyjskie, na przykład istniały na Węgrzech greckie klasztory. Zgoda Ottona III oraz przychyłność ówczesnego papieża Sylwestra II otworzyła drogę do korony królewskiej dla Stefana, koronacja odbyła się w 1001 roku. Po śmierci Stefan został kanonizowany i uznany za patrona Królestwa Węgier.

Ruś kijowska

Bliskie kontakty z Cesarstwem Bizantyjskim wpłynęły na decyzję o przyjęciu chrztu przez Włodzimierza I Wielkiego. Na podstawie podpisanego traktatu z cesarzem Bazylim II, w zamian za pomoc wojskową, książę kijowski zobowiązywał się do przyjęcia chrztu i poślubienia siostry cesarza. W 988 roku książę ogłosił chrześcijaństwo religią panującą na Rusi. Skutkiem przyjęcia chrztu za pośrednictwem Bizancjum było podporządkowanie się nowej metropolii w Kijowie patriarsze w Konstantynopolu, wprowadzenie nowych form w malarstwie czy architekturze. Na wzór Bułgarów, nabożeństwa były odprawiane w obrządku słowiańskim, od nich również zapożyczono cyrylicę. Dzięki niej zaczęto spisywać w języku słowiańskim teksty liturgiczne, zbiory praw oraz dzieła historyczne. Granica Polski i Węgier na wschodzie i Rusi Kijowskiej na zachodzie stała się granicą między Kościołem rzymskim a Kościołem wschodnim, później prawosławnym.

Bułgaria

Przełomowym wydarzeniem w historii państwa było przyjęcie chrztu przez Borysa I (na chrzcie przyjął imię Michał) w 864 roku. Niedługo później na tereny Bułgarii przenieśli się wygnani z Moraw uczniowie Cyryla i Metodego. Dzięki nim rozpowszechnił się tam obrządek słowiański, udoskonalili oni również stworzoną przez Cyryla głągolicę. W ten sposób powstało nowe pismo słowiańskie – cyrylica. Te nowe rozwiązania były przejmowane przez państwa słowiańskie, które powstały w IX – X wieku na terenie Bałkanów, na przykład Serbię czy Macedonię. Stamtąd liturgia słowiańska oraz cyrylica została w X wieku przeniesiona na Ruś kijowską.

Chorwacja, Słowenia

Niektóre ludy Słowian południowych, na przykład dzisiejsi Chorwaci, czy Słoweńcy, przyjęły chrześcijaństwo w obrządku rzymskim, a co za tym idzie, uległy wpływom Kościoła zachodniego i kultury łacińskiej.

Dopasuj odpowiedni krąg kulturowy do odpowiednich państw.

Nazwa państwa	Krąg kulturowy
Państwo Wielkomorawskie	
Czechy	
Węgry	
Ruś kijowska	
Bułgaria	
Chorwacja	
Słowenia	

- łaciński
- łaciński
- bizantyjski
- łaciński
- bizantyjski
- bizantyjski
- łaciński

Polecenie 2

Wyjaśnij, jakie były bezpośrednie skutki oraz znaczenie chrystianizacji państw środkowo-wschodniej Europy.

Twoja odpowiedź

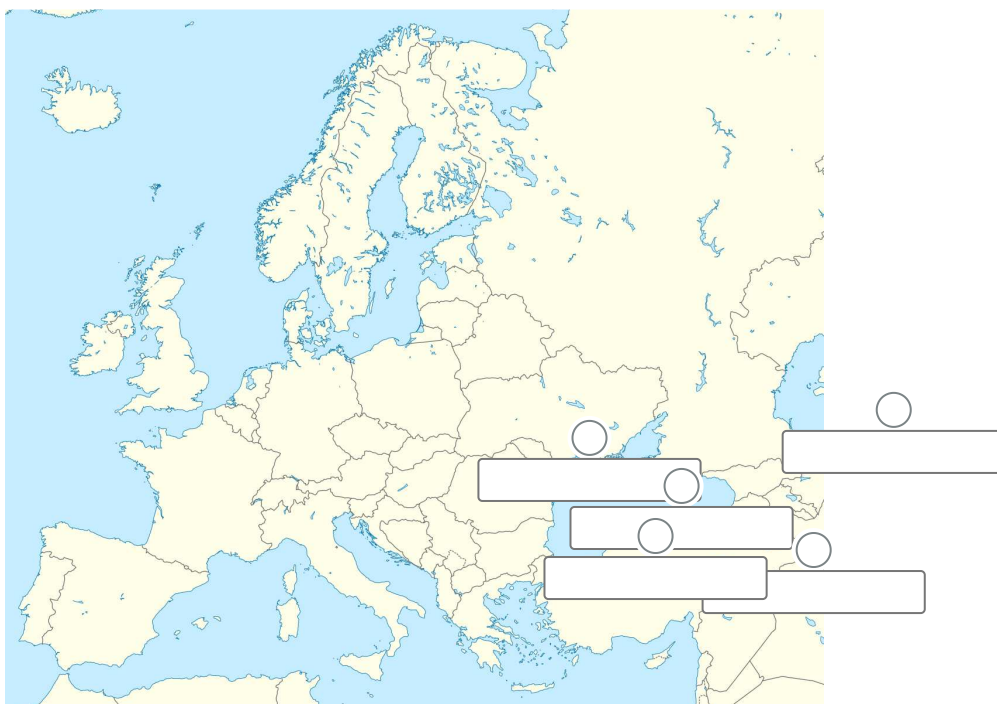
Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Nanieś na mapie nazwy państw, w których dominuje chrześcijaństwo w obrządku wschodnim albo zachodnim. Następnie odpowiedz na pytanie.

Serbia

Bułgaria

Czechy

Ukraina

Węgry

Źródło: Alexrk2, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

W których z zaznaczonych państw dominuje obrządek wschodni, a w których zachodni?

Obrządek wschodni:

Obrządek zachodni:

Ćwiczenie 2

Ułóż poniższe wydarzenia w kolejności chronologicznej (najwcześniejsze zdarzenie umieść u góry):

Misja Cyryla i Metodego

Przybycie chana Asparucha

Powstanie państwa Samona

Powstanie Państwa Wielkomorawskiego

Ćwiczenie 3

Sprawdź, czy poniższe informacje - nazwa dynastii i jej przedstawiciel oraz państwo, w którym panowała - są poprawne.

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj do opisu podane pojęcia. Uzupełnij brakujące pola przenosząc podane pod tabelą pojęcie we właściwe miejsce w tabeli.

Opis	
Zwykle pieniężne świadczenie przekazywane przez jednego władcę drugiemu jako wyraz uznawania zwierzchności terytorialnej.	
Rządzili państwem, które w X wieku budziło lęk i przerażenie całej Europy.	
Alfabet słowiański stworzony przez Konstantyna (Cyryla), oparty był na dialekcie sołuńskim.	
Nazwa stosowana wobec ludów najeżdżających tereny Słowiańszczyzny wschodniej nazywanych przez Greków Rusami.	

Cyrylica

Waregowie

Arpadowie

Trybut

głagolica

Ćwiczenie 5

Dokończ zdania – odpowiedzi wybierz spośród podanych.

Państwo Samona powstało w wyniku buntu przeciwko:

- ☐ Chanatowi awarskiemu.
- ☐ Cesarstwu bizantyjskiemu.
- ☐ Rusi Kijowskiej.
- ☐ Państwu Wielkomorawskiemu.

Za panowania Świętopętka I największy zasięg terytorialny osiągnęło:

- ☐ Państwo czeskie.
- ☐ Państwo bułgarskie.
- ☐ Ruś Nowogrodzka.
- ☐ Państwo Wielkomorawskie.

Dynastią panującą w Czechach w X wieku byli:

- ☐ Mojmirowice.
- ☐ Arpadowie.
- ☐ Rurykowicze.
- ☐ Przemyślidzi.

Na podstawie analizy mapy oceń prawdziwość poniższych zdań. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Zdanie	Prawda	Fałsz
W wyniku najazdów przedstawionych na mapie upadło Państwo Wielkomorawskie.	P ☐	F ☐
Mapa przedstawia sytuację w Europie w okresie panowania Karola Wielkiego.	P ☐	F ☐
Władcy państwa, którego najazdy przedstawiono na mapie wywodzili się z dynastii Mojmirowiców.	P ☐	F ☐

Zapoznaj się z poniższym tekstem źródłowym, a następnie wykonaj polecenia.

“ Wyjątek z żywotu św. Metodego.

Zdarzyło się też podówczas, iż Rościsław, książę słowiański, ze Świętopełkiem wyprawili poselstwo [...] do cesarza Michała mówiąc tak: „Oto z łaski bożej zdrowi jesteśmy; i przybyli do nas liczni nauczyciele chrześcijańscy z Włoch, i z Grecji, i z Niemiec, a uczą nas rozmaicie. My Słowianie, ludzi prości nie mamy nikogo, aby nam objawił prawdę, zrozumiałe ją wykładając. Dobrze Więc będzie, władco, jeśli nam przyślesz takiego męża, który by nas we wszelkiej prawdzie oświecił”. Wtedy cesarz rzekł do Konstantyna filozofa: „Słyszysz-li, filozofie, słowa te? Nikt inny zdziałać tego nie potrafi prócz ciebie. Owóż dam ci dary mnogie, weź z sobą brata swego ihumena Metodego, i idź. Jesteście bowiem Tesalończykami, a wszyscy Tesalończykowie czysto po słowiańsko mówią”. [...] Otóż usłyszawszy ważną mowę tę, udali się na modlitwę z innymi, którzy jednako myśleli, jak i oni. Tu objawił Bóg filozofowi słowiańskie pismo: I wnet, nakreśliwszy głoski i mowę ułożywszy, puścił się w drogę, wzięwszy Metodego. Ten zaś począł znowu z pokorą powodować się i służyć filozofowi i nauczać z nim. A gdy trzy lata minęły, wrócili się z Moraw, zostawiwszy tam uczniów.

Źródło: *Materiały źródłowe do historii Polski epoki feudalnej*, t. I, G. Labuda Słowiańszczyzna pierwotna, Warszawa 1954, str. 248.

Podaj nazwę państwa, z którego wysłano poselstwo do cesarza Michała. Odpowiedź uzasadnij, podając dwa argumenty.

Odpowiedz na pytanie: jakie motywy kierowały Rościławem, wysyłającym poselstwo do cesarza?

Ćwiczenie 8

Na ilustracji przedstawiono awers i rewers monety euro. Wypisz cztery przedmioty ukazane na rewersie monety. Odwołując się do żywotu św. Metodego z ćwiczenia 7 oraz napisów na monecie, wyjaśnij ich symboliczne znaczenie.

Źródło: zdjęcia dostępne online, tylko do użytku edukacyjnego.

Tvoja odpowiedź

Ćwiczenie 9

Wyjaśnij, dlaczego tereny Europy Środkowo-Wschodniej nazywane są „Młodsza Europa”.

Twoja odpowiedź

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Młodsza Europa między Rzymem a Konstantynopolem. Powstanie pierwszych państw słowiańskich.

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) opisuje proces powstawania pierwszych państw w Europie Środkowo-Wschodniej z uwzględnieniem wpływu cywilizacji łacińskiej i bizantyjskiej;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- ustosunkowuje się do stwierdzenia, że Polska należy do Młodszej Europy;
- wyjaśnia, dlaczego na słowackiej monecie 2 euro znaleźli się święci, Cyryl i Metody;
- określa części wspólne obszarów, które w swojej historii znajdowały się pod panowaniem Samona, Asparucha, Mojmirowiców, Przemyślidów, Arpadów i Rurykowiczów.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Młodsza Europa między Rzymem a Konstantynopolem. Powstanie pierwszych państw słowiańskich.”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w sekcji „Linia chronologiczna” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.

Faza wstępna:

1. Wyświetlenie przez nauczyciela tematu i celów zajęć, przejście do wspólnego ustalenia kryteriów sukcesu.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. kto zapoznał się z udostępnionym e-materiałem.
Nauczyciel poleca uczniom przygotować w parach pytania z nim związane. Czego uczniowie chcą się dowiedzieć? Co ich interesuje w związku z tematem lekcji?

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Każdy uczestnik zajęć podczas cichego czytania wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście. Następnie wybrani uczniowie odczytują na głos swoje notatki.
2. **Praca z multimedium („Linia chronologiczna”).** Nauczyciel poleca wybranemu uczniowi, aby przeczytał polecenie 1: „Zapoznaj się z osią czasu oraz informacjami

zawartymi w poniższej harmonii. Następnie wykonaj polecenie. Jakie znaczenie miało przyjęcie chrztu przez kraj?”. Poleca uczniom, aby podzielili się na grupy i opracowali w nich odpowiedzi. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedź, udzielając także uczniom informacji zwrotnej.

3. Nauczyciel czyta polecenie 2: „Wyjaśnij, jakie były bezpośrednie skutki oraz znaczenie chrystianizacji państw środkowo-wschodniej Europy.” i poleca uczniom, aby wykonali je w parach. Wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udziela też uczniom informacji zwrotnej.

4. **Utrwalanie wiedzy i umiejętności.** Nauczyciel przechodzi do sekcji „Sprawdź się”. Dzieli klasę na 4-osobowe grupy. Uczniowie rozwiązują następujące zadania na czas: 1-5, od najłatwiejszych do najtrudniejszych. Grupa, która poprawnie rozwiąże zadania jako pierwsza, wygrywa, a nauczyciel może nagrodzić uczniów ocenami za aktywność.

5. **Utrwalanie wiedzy i umiejętności.** Kolejne ćwiczenia 6,7 uczniowie wykonują w parach. Konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.

6. Nauczyciel udostępnia uczniom za pomocą rzutnika lub tablicy interaktywnej ćwiczenie 8. Uczniowie pracują indywidualnie. Po zalogowaniu się na telefonie, tablecie lub komputerze przystępują do rozwiązywania zadania. Nauczyciel obserwuje postęp pracy i rezultaty. Prosi wybranego ucznia, który wskazał błędne rozwiązanie, o uzasadnienie swojej decyzji i zaprasza pozostałych uczniów do dyskusji.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego uczniowie się nauczyli?
2. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, udzielając im tym samym informacji zwrotnej.

Praca domowa:

1. Opracuj podsumowanie tematu „Młodsza Europa między Rzymem a Konstantynopolem. Powstanie pierwszych państw słowiańskich.” w formie pytań do krzyżówki.
2. Wykonaj w domu ćwiczenia niezrealizowane na lekcji.

Materiały pomocnicze:

- R. Michałowski, *Historia Powszechna. Średniowiecze*, Warszawa 2012.
- J. Kłoczowski, *Młodsza Europa. Europa Środkowo-Wschodnia*, Warszawa 2003.
- B. Zientara, *Historia Powszechna średniowiecza*, Warszawa 1994.

- *Wielka historia świata. Kształtowanie średniowiecza*, red. M. Salamon, Kraków 2005 W. Chrzanowski, Słowianie i Wikingowie, Kraków 2007.
- J. Strzelczyk, *Apostołowie Europy*, Poznań 2010.
- *Wiek V-XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii i studentów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S. B. Lenard, Warszawa 1997.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie na podstawie sekcji „Linia chronologiczna” przygotowują prezentację multimedialną będącą podsumowaniem lekcji.